
UNITÁRIUS ÉLET

---

57. ÉVFOLYAM 1. SZÁM
2003. JANUÁR-FEBRUÁR

Kéthavonta megjelenő folyóirat

A TARTALOMBÓL

Újévi áhítat

Én Istenem, legyek vidám...!

Egyházi hírek

Újév köszöntése a Püspökségen

Koszorúzás a Múzeum kertben

In memoriam Imreh István

Kereszténység és kultúra

Újévi imádság

A Tavasz Kórus Sepsiszentgyörgyön

Unitárius portrék

Dr. Csíki Gábor

Akik előttünk jártak...

Kelemen Lajos

Olvasói levél

Egyházközségeink életéből

Áprily Lajos versei

Áprily Lajos: HÓBAN

Az erdő szélén lopva róka jár
s csapás végén havas bozótba fordul.
Mint holt kastélyon bűvös mese-zár,
a hó a sí alatt halkán csikordul.

A köd mögül rekedten szól a „kár”,
jeges bajusszal ballag a favágó;
az útnál megváltó napokra vár
s vércseppeket hullajt a kecskerágó.

Felborzolt tollal ül a him-pirók,
hózuzmarát szital az ág le rája,
félálomban lát nyár-illúziót
s olyankor szól althangú fuvolája.

Tisztelt Előfizetőink!

Fél évtizede már, hogy folyóiratunk árát nem emeltük. Köztudomású, hogy ez idő alatt minden drágult, így folyóiratunk előállítási költsége és postázási díja is. Legutóbbi elnökségi ülésünk az előzetes szerkesztőségi határozat alapján úgy döntött, hogy ez év első számától kezdve 400 Ft-ra emeli a lap árát. Ennek megfelelően kérjük befizetni az évi 2400 Ft összeget. Akik már a szétküldött csekkeken befizették az eddigi 1200 Ft-os díjat, azok júniusban, az idei harmadik számban fognak kapni egy újabb csekket a második félévre esedékes összeg befizetéséhez.

Előfizetőink szíves megértését kérjük! A szerkesztőség továbbra is igyekezni fog, hogy a szerzőkkel együtt olvasmányos, hitelesítő, egyházi életünket híven tükröző írásokkal örvendeztesse meg olvasóit. Várjuk köszönettel megrendeléseiket.

Tisztelettel:

az *Egyház Elnöksége*
és az *Unitárius Élet szerkesztősége*

Unitárius vallási műsorok a médiában – 2003.

Magyar Rádió – Kossuth adó

Istentisztelet-közvetítés

Január 12., vasárnap 10.00 (Torda 1568) Debrecen
November 16., vasárnap 10.00 (Dávid Ferenc) – később lesz kijelölve

Egy az Isten c. félóra

Február 28., péntek 13.30 Pestszentlőrinc
Március 28., péntek 13.30 Bartók Béla Egyházközség Bp.
Április 25., péntek 13.30 Dunántúli Egyházközség
Május 30., péntek 13.30 Budapesti Unitárius Egyházközség
Június 27., péntek 13.30 Győri Unitárius Egyházközség
Július 25., péntek 13.30 Füzesgyarmati Unitárius Egyházközség
Augusztus 29., péntek 13.30 Duna-Tiszaközi Unitárius Egyházközség
Szeptember 26., péntek 13.30 Debreceni Unitárius Egyházközség
Október 31., péntek 13.30 Kocsordi Unitárius Egyházközség
December 26., péntek 13.30 Hódmezővásárhelyi Unitárius Egyházközség

Magyar Televízió 1-es csatorna

Örömhír

Április 6., vasárnap 15.00
Július 27., vasárnap 15.00
Szeptember 21., vasárnap 15.00
December 14., vasárnap 15.00

Unitárius ifjúsági műsor

Március 19., szerda 16.50 Budapesti Unitárius Egyházközség
Március 26., szerda 16.50 Bartók Béla Unitárius Egyházközség
Április 2., szerda 16.50 Pestszentlőrinci Unitárius Egyházközség

Útmutató

Szeptember 3., szerda 17.00

Hajnali gondolatok

Január 13., hétfő 5.35 (Torda 1568)
Április 12., szombat 5.35 (Virágvasárnap)
Április 19., szombat 5.35 (Húsvét)
Június 7., szombat 5.35 (Pünkösd)
Szeptember 27., szombat 5.35 (Őszi Hálaadás)
Október 29., szerda 5.35 (Reformáció ünnepe)
November 15., szombat 5.35 (Dávid Ferenc)
December 25., csütörtök 5.35 (Karácsony)

ifj. B. M. – B. L.

Kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk vissza.

Az aláírt cikkekért a szerzők viselik a felelősséget.

A szerkesztőség fenntartja az írások szellemét és tartalmát nem érintő rövidítések jogát.

Folyóiratunk minden páros hónap végén jelenik meg.

Laptulajdonos:
Magyarországi Unitárius Egyház

Felelős szerkesztő:

Balácsi László

Főszerkesztő:

Kászoni József

Főszerkesztő-helyettes:

Léta Sándor

SZERKESZTŐSÉG CÍME:
V., Nagy Ignác utca 2–4. Budapest, 1055.
Telefon/fax: 311-2801

Terjeszti a Magyarországi Unitárius Egyház.

Előfizethető:
egyházi központunkban személyesen,
vagy egyházi csekken.

Évi előfizetési díj: 1200,- Ft
Egyes szám ára 200,- Ft
Megjelenik kéthavonta.

Felelős kiadó:

Heltai Gáspár Kft.

Index: 25 842

Nyomdai előkészítés:
Kovács Gyula

Készült:
az ETO-Print Nyomdaipari Kft.-ben
Felelős vezető: Balogh Mihály

HU ISSN 0133-1272

A Magyarországi Unitárius Egyház
internetcíme:

www.unitarius.hu
http://unitarius.lap.hu

„Kövessétek azokat, akik hit és türelem által öröklék az ígéretet” (Zsid 6,12)

Kedves Testvéreim!

435 esztendővel ezelőtt, 1568-ban az erdélyi fejedelemség Tordán összehívott országgyűlésén, Európában először itt Erdélyben kihirdette a vallási türelmi rendeletet:

„A prédikátorok az evangéliumot prédikálják, hirdessék, ki-ki az ő értelme szerint, és az község, ha venni akarja jó, ha nem, pedig senki kényszerítéssel ne kényszerítse az Új lelke azon meg nem nyugodván, de oly prédikátort tarthasson, az kinek tanítása ő nékie tetszik.

Ezért pedig senki a szuperintendensek közül, se egyebek az prédikátorokat meg ne bánthassa, ne szidalmaztassék senki az religióért senkitől ... mert az hit Istennek ajándéka...”

E törvény eredménye nemcsak a vallási tolerancia törvényerőre emelkedése. Ettől az állami elismertségtől, hogy a két éve hirdetett dávidi irányzat is „recepta religioként” elismert felekezett, ettől számítjuk az unitárius egyház megalakulását, mely az egyetlen magyar földön született reformációs felekezet.

Ezen felül – és engedjétek meg Kedves Testvéreim, hogy ez alkalommal erre helyezzem a fő hangsúlyt – a türelem, a tolerancia az unitárius lelkiség alapállásának tekinthető.

Örökség, melyet „kezelni” kell!

„Tolerancia” – kicsit elhasznált szó.

Vegyes érzéseket kelt, mert olyanok és olyankor használták, akik életéből ez az alapállás nem igazolódott vissza. Vagy éppen ennek a fordítottja: a közömbösség szalonképes kifejezésévé vált, a felelősség elhárítását jelentette.

Tolerálom! – s ez nem jelentett mást, mint szemet hunyni az erkölcs inflálódása felett.

Toleráns vagyok! – a minden mindegy individualista magánzárkájába parcellázzuk világunkat.

Legyetek toleránsak a veletek együtt élőkkel! – címszó alatt, mint kötelezően beveendő pirulát, amnéziát írtak elő. Vagy jogot formáltak arra, hogy magunkra öltük a láthatatlanság-némaság köpenyét. Sőt: tanuljunk meg kicsik lenni.

Torkunkban lüktet a NEM. Nem, ez nem tolerancia! De vajon a düh érzése után maradt erőnk szánkra venni: a tolerancia erény? Maradt még helye hitünkben? Egyáltalán, engedjük deformálódni hitünket azért, mert egy szó, amely fontos számunkra, mely történelmi örökségünk, az idők viharában megkopott?

Nemcsak hisszük: tudjuk, a szavak megkophatnak, a tartalom soha. S hogy a szavaknak újból értelmük legyen: rajtunk áll.

Büszkék vagyunk a történelmi örökségre. De előbb, mint elnehezdedt, poros kabátról, le kell ráznunk a fásultság és keserűség lerakódásait.

Mi vezet ki ebből?

„Kövessétek azokat, akik a hit és türelem által örökölték az ígéretet.”

– Kövessük azokat, akik szellemének energiája máig hat, akik megtalálták a belső fényt, amely után eligazodhatunk.

– Kövessük azokat, akik megvívták a maguk hit-harcát – nem fegyverrel, hanem önvizsgálattal, a hit újból és újbóli megfogalmazásával. A „semper reformanda” elvét életük léptékévé tették.

– Kövessük azokat, akik nem törődtek bele, hogy a hit elkopott frázisok variációja legyen, de annál inkább élő kapocs Isten és ember között.

Engedjétek meg Kedves Testvéreim, hogy a XVI. századi vallási tolerancia törvényére emlékezésünkön, és az unitáriusok 435 éves születésnapján, itt, közösen, a magunk módján kísérletet tegyünk a szó „rehabilitására”. Mit jelent ma nekünk, XXI. századi unitáriusoknak és a keresztyének közösségének a szó: tolerancia?

Ezért segítségül az evangéliumi történethez fordulok, amelyet a bibliaolvasás rendjén hallgatunk: Péter kérdést szegsz Jézushoz: hányszor kell megbocsátani? Még hétszer is?

Kihalljuk Péter szavaiból, bizony sokallja a hetet! Talán vérlázító bűnökre gondol, az emberi méltóság ellen szánt szándékkal vétőkre...

Péter férfi. Tipikusan úgy gondolkozik: rendszert akar felállítani, pontosabban felállítatni Jézussal. Számokban gondolkozik, valami jól kimért törvényszerűséget akar. Skatulyát, amit majd Jézus szava legitimizál.

Jézus válaszában figyelembe veszi Péter gondolkodásmódját, az ő nyelvén fogalmaz. De úgy, hogy ad abszurdum megsemmisíti ezt a rendszert, az ilyen logikát: „Nemcsak hétszer, hanem hetvenhétszer!” Mintha a Hegyi Beszéd folytatását hallanánk: a törvény nem kívül van, hanem belül. Önmagadban keresd a választ, Péter! A Te külön bejáratú Isten-ember kapcsolatodban. Nem dogmákban, nem szalonképes közhelyekben, nem indultaim pillanatnyi leképzéséből kell rendszert csinálni.

450 éve, Genfben Kálvin máglyára ítélte Szervét Mihályt, a spanyol orvost a Szentírásról való nézeteiért, többek között azért a meglátásért, amit Erasmus is kimondott a görög biblia újbóli kiadásakor: a Szentírásban nincs fedezete a Szentháromság dogmájának. Valljuk be, ez az eset máig ott feszül reformátusok és unitáriusok között.

Ebben az évben a genfi Saint Pierre katedrálisban a reformáció ünnepét megelőző napokban Szervétről tartanak tanácskozást, 2003. október 31-én pedig Szervét-emlékistentiszteletre kerül sor. Elegendő egyszer visszanézni és szembenézni.

Mint az analógiák általában a „megbocsátás–tolerancia” analógia sem tökéletes. A fogalom gyökere azonban közös. A valós megbocsátás és a hiteles tolerancia egyaránt a bennem élő hit egy-egy (nem összekeverhető) aspektusa, melynek lenyomata látható életvitelemem, gondolkodásom, cselekedeteimben.

A tolerancia sosem lehet posztulátum, hanem tapasztalat! És ez a hitem tapasztalata: hogy mindannyian ugyanúgy Isten gyermekei vagyunk.

Beszédem alapigéje a zsidókhoz írott levélből származik. Ez a levél a hitükben megfáradtaknak szól, a „visszaesőknek”. Egy olyan gyülekezetről van szó, akiknek hitét nem kívülről fenyegetik, hanem a belső hitük erőtlenedett el. Nincs már élmény, nincs már a hitnek tapasztalata. Kiüresedtek. A „hitéletük” csak a régiekre való emlékezés, szavak, kövek – mely kirekedt az élet folyamából. A reménylett dolgok a kétségek homályába vesztek, a hit láthatatlan volta elbizonytalanította őket. Vagyis inkább: kihunyott a tűz, elmaradt a hit-élmény.

C. G. Jung, a valláslélektan nagy alakja írja: „A *legitim* hit mindig élményre nyúlik vissza. Emellett azonban van olyan hit is, amely kizárólag a hagyomány tekintélyére épül. Ezt a hitet is lehet *legitimnek* nevezni, amennyiben a tradíció hatalma is élményt jelenít meg, melynek fontossága a kultúra kontinuitása számára nem kérdéses. A hit ezen formájánál fennáll a pusztaság szokásnak, a szellemi restségnek s az átgondolatlan és kényelmes ragaszkodásnak legalábbis a veszélye. Ez az az fenyegetés, hogy holtpontra visz, ami a kultúra visszaesésével jár. Ez a gépiessé vált függőség kéz

a kézben jár valami gyermetségbe hanyatló visszafejlődéssel, visszaeséssel, amennyiben a hagyományos tartalmuk tulajdonképpen értelmel lassanként veszendőbe megy. Csak formálisan hisznek benne, anélkül, hogy ennek a hitnek bármi hatása volna még az életre.”

Dávid Ferenc, az 1568-as türelmi rendelet szellemi atyja saját, állandóan megújulni képes hitéből indult ki. Ebben az időben Európa-szerte vallási villongások, vért kívánó versengések vannak. Nem ez hat Dávid Ferencre, nem ennek a közhangulatnak adja meg magát, hanem a meglett igazságnak. Ezt vallja: „Az a lelki ember, akit Isten lelke megvilágosított. Az Istenfiat Isten lelke hordozza, az emberek csak akkor lehetnek Isten fiai, ha Isten lelke által megújulnak.”

A hitet megújítani elkoptatott szavakkal, görögös rítusokkal nem lehet. A 435 éve történtek: örökség. Örökség, melyet kezelni kell.

Találjuk meg helyét a toleranciának, életünkben, hitünkben!

Hitünkben, mely „inkább érthető igeként, mint főnévként, folyamatként, semmint állapotként – idézem az Unitárius Ösvény című erdélyi, ifjúsági kiadványunkat. Hisz a tolerancia – emberi magatartás, a vallásos ember számára a hit egyik aspektusa: Isten láthatatlan arcát meglátni a másikon, minden emberben. Isten jelenlétét érezni minden kapcsolatban, viszonyban.

A tolerancia – a konvenciók, akadályok ellenére szeretni merni.

Ámen.

Miklósi-Vári Katalin

Kedves Olvasóink!

Idei első számunkban Áprily Lajos verseiből válogattunk

HÓHULLÁSBAN

Porka havak hulladoznak – ó zengésű ének,
verse régi regőlőknek, muzsikája télnek.

Porka havak... Hatvan éve, vagy hatvanöt is tán,
a temető jeges útján hogy repült a kis szán.

Porka havak... Kollégium kiskamasz-diákja,
hogy rohantál sereg-élen hangos hó-csatákba...

Porka havak... Hogy suhantál ifjú, könnyű szívvel
hó-szelekben a hegyoldalt szalagozó sível.

Porka havak... Messze kísért hó-dala a múltnak.
Fehéredő fejedre is porka havak hulltak?

Lassan lép már fürgé lábad, óvakodva, félve:
egyét lépsz és bezuhansz az örök-álmu télbe...

BÚCSÚ A HÓTÓL

Maholnap eltűnsz, kedves hó-alap,
mely – hogyha nem kúszott a köd reád –
beintettél hozzám az ablakon,
mihelyt széthúztam könnyű függönyét.
Mutattad a víg szajkó mese-kék
s a bús pirókok vér-szín tollait,
a megriadt nyúl szökkenéseit,
őzek futását, büszke szarvasét,
s ha jártam süppedős ösvényeden,
a csodaszarvú muflon lábnyomát.
Elűztél gondot, téli mélabút
s ajándékdóztól vissza-visszatért
az életemtől elfutott öröm.

Eltűnsz s fényes fehérséged helyén
csak bokros, barna domboldal marad,
mely rejti majd az illanó vadat
s meg nem mutatja járásuk nyomát
mohos gyeppel benőtt ösvényeden.
S szegényedem. Megint szegényedem.

Én Istenem legyek vidám...

(Beszélgetés Istennel verses gondolatok alapján)

Gondviselő Isten, Szerető Atyám!

Kiben kezdet és vég összeolvadott, kit időnek múló változása nem érhet, „fölszállok hozzád, magas sziklaszálam”, és még mindig ünnepi áhítattal szólítalak. Hiszen a Te akaratod szerint „Az esztendőök eljönnek, hogy elenyésszenek, / Az időnek tengerébe elvegyüljenek, / Így iramlik, foszlik széjjel ez az élet is, / S ami elmúlt, vissza nem jön, bárhogya kérjük is.” „Csak Te tudod, merre térünk, mire virradunk, / Meddig tart e földi pálya, lesz-e hajnalunk, / Mi van a nagy fordulón túl, mi vár ott miránk, / Atlépünk-e rajta, vagy a semmiségbe ránt.” „Úram, a Te lehelleded, Te tudod, mit ér, / Te tudod, mit s minnek doból szívünkben a vér!?” Szilveszteri gondolataim még visszasuhanak a karácsonyi gyönyörűségbe, majd átrándulnak az új, nagy ismeretlen esztendőbe, és nem tudok mást kérni, másért könyörögni: „Szeres-sél, édes, Istenem! / Mindenki gyarló, csak Te nem! / Lásd, földi létünk – mit tagadjuk: / földi reménynek-hitnek adjuk, / És mindennek mindig vége van! ...Csak szerelmed örök, én Úram!” „Te ne úgy szeress, ahogy mi szeretünk, / Úram, mert farkas még az ember...” „A szeretet a Te parancsod... és a legszebb zsoldár.” Még támad a tél, Atyám, a frissen hullt hó ablakunkig ér, de a megpróbáló kemény télben az új esztendőről, holnapról álmodom, jövődöt tervezek, s benne jégropantó tavaszt, amikor kibocsátod lelkedet és megújulnak mindenek, az egész föld, és mi is ezen a fáradt

sárgolyón. Mindenre áldásodat kérem és mindenkire megtartó szeretetedet esdeklem. „Áldd meg a gyülekezet népét gabonával, / forduljon a kedved, / Adj jó évszakokat s meglásd, a harangozó is / Boldogan kongatja a messzeségbe sóvárgó, / Éneklő harangot! / És büszke lesz szegény, hogy lám Úrunk szavától – mely Tiéd, / A tiszta ég alatt hogy visszhangzik a messzeség!” Régi, hitvalló elődöktől tanult imádság jön elő emlékeimből, hiszen ilyenkor ők is mind itt vannak, szüleink, nagyszüleink, testvéreink, barátaink, hogy segítsenek újra lelmi és az úton végig menni. „Bármit cselekszünk, hasztalan – / Csak múló percnak épül; / És eltűnik majd nyomtalan / Isten áldása nélkül! / Ki jóra ösztönöz, segít, / Ki mindnyájunknak Atyja, / Munkáink apró köveit / Szilárdan összetartja! / A jó Isten megszenteli / A kezdetet s a véget; / Szívünk virággal lesz teli, / Ha az ő napja életet. / De bármi épül, hasztalan, / Csak múló percnak épül; / És el fog tűnni nyomtalan / Isten áldása nélkül.

Gondviselő Atyám! Vonj sugardba ebben az esztendőben is minden földön élő teremtmény-testvéremmel. Tudom, hogy ez év sem múlhat el csak sikerekkel, eredményekkel, csak mosolygással és nevetéssel. Lesznek órák, percek, amikor lelkeket maró lúgban áztatod, amikor fájdalmak ol-tókésével metszel. Add megerősödni abban a hitemben, meggyőződésembe, hogy szent szándékod akar tisztára mosni és új szépsége-

ket teremni. Engedd, hogy mindig figyelhessek oda teremtményeidre, minden embertársamra, bármekkora is legyen a küzdés: „...Istenem, add, hogy jó legyek, / ne üssek sohasem sebet, / hulljon ölembe két kezem, / mielőtt velük vétkezem. / Ne érezze élő, se holt, / hogy késem szívükbe hatolt, / alhassam át az éjszakát, / ne keltsen fel soha-se vád.”

Szeretnek Istene! Aki a történelemnek és nemzeteknek ura vagy, engedd, hogy szóljak Hozzád most már ne magamért, mert „a népek közt, Úram, / nekem is van egy népem. / Ha érdemét kegyednek / a szenvedéssel méred, / úgy egynek sincsen annyi / szent jussa, mint e népnek. / Mások bűnéért is / őt verte ostorod. / Sok súlyos nagy keresztet / szó nélkül hordozott. / Legjobb fiait vitte / mindég a Golgotára / s jöttének soha, / csak bűnének volt ára! / Úram, adj békességet / a Kárpátok között! / Sehol még földet annyi / könny s vér nem öntözött. / Sehol még annyi színes / nagy álom nem fakadt / s árvábbak prófétáid sehol nem voltanak. / Sehol annyi virág / és sehol annyi bánat. / Szeresd jobban, Úram, / az én szegény hazámat! / Mert népem. Fajtam. Vérem! / Fájdalma bennem ég! / Szánd meg, Úram Isten / Attila nemzetét. / Adj békés aratást / sok vérvetés nyomán. / Nyugodjék meg kezéd / gondverte otthonán.” „Úram, ki főnt az égben / lakozol fényességben, / hallgasd meg kegyesen, / hallgasd meg könyörgésem.”

B. L.

ERDEI ÚT

Itt szarvas járt. Kis unokám,
menjünk utána friss nyomán.

Figyeld csak, milyen tiszta nyom:
puha földön járt, nem havon.

Itt mint szétnyílt kagyló, olyan.
Itt repedt szív formája van.

A lépte mindenütt nyugodt,
nem űzte senki, nem futott.

Nézd, itt megállt, mohot kapart,
itt meg kőris-kéregbe mart.

Szép halkán rakd a lábadat,
ne roppants száraz ágakat.

Most fényességbe tér utunk,
zúzmarás tisztához jutunk.

Odanézz: ott áll a csodás –
s körül ragyogás, ragyogás...

Egyházi hírek

Újév köszöntése a Püspökségen

Január 1-jén bensőséges hangulatban köszöntöttük az újesztendőt. A fogadást megelőzően az egyházvezetés részt vett a Nagy Ignác utcai templomban tartott ünnepi istentiszteleten, amelyen a szószéki szolgálatot Kászoni József lelkész végezte, a főtisztelendő püspök úr újévi üzenetét e sorok írója olvasta fel.

Istentisztelet után a kölcsönös üdvözléseket követően a templomi gyülekezet java része a tanácssterembe vonult. Itt Szász Adrienne pestszentlőrinci lelkész úr üdvözölte a megjelenteket, felidézve sok-sok előttünk járó emlékét és nevét.

Főtisztelendő Rázmány Csaba püspök úr köszöntőjében hűséges egyházszeretetre hívta fel a jelenlévők figyelmét. E sorok írója felolvasta Gellérd Imre újévi köszöntő, hitet ébresztő nagyszerű versét. Utána röviden szólt arról az eredményesnek mondható munkáról, amit az egyházvezetés már második éve végez az egyházukat sajátjuknak tekintő hívekkel. Az üdvözlések elhangzása után következett az ágapé, a szeretetvendégség, kötetlen beszélgetésekkel, ismerkedésekkel. Hisszük, hogy a megfogalmazódott szándékok összetartó közösséggé fognak formálni, mert a rengeteg tennivaló igazi összefogást igényel.

Egyházi elnökségünk az elmúlt időszakban két alkalommal is ülésezett, 2002. december 27-én és 2003. január 24-én. Mindkét alkalommal főleg az egyház anyagi gazdálkodásáról esett szó. Az elsőn, hogy miként fogjuk zárni az évszámot, a másodikon pedig arról, hogy milyen kilátásaink lesznek az újévre. Az elnökség záros határidőre bekereste az egyházközsegektől és a püspökségtől is a zárszámadásokat. Ezeket is és az újévi tervet is a legközelebbi Egyházi Képviselő Tanács ülésén számszerűen megismerhetik majd az illetékesek, illetve azoknak előző ismeretében megfogalmazhatják véleményeiket és szavazataikkal dönthetnek. E két ülésen szó volt az Unitárius Élet előfizetési díjának emeléséről, amit 2400 forintban állapított meg az elnökség. Foglalkoztunk egyházi ingatlanjaink ügyével is. Ha számottevő haladás lesz ez ügyekben, örömmel fogjuk értesíteni olvasóinkat! Az Elnökség határozott arról is, hogy február folyamán részleteiben kidolgozza és megkezdi a püspöki látogatások menetét, időpontját, mikéntjét, hogy az esztendő folyamán mind több egyházközség életébe bepillantást tudjon nyerni a vezetőség.

B. L.

Koszorúzás a Múzeum kertben

2003. január 19-én, du. 3 órai kezdettel Rázmány Csaba püspök úr, több unitárius kíséretében, részt vett Bauer Sándor emléktáblájának megkoszorúzási ünnepségén a Múzeum kertben.

A nemzet emlékezett Bauer Sándor 1967. január 20-án elkövetett cselekedetére, amikor a rendszer elleni tiltakozásaképpen felgyújtotta magát a Múzeum lépcsőin. A beszédek és megemlékezések felelevenítették három ifjú életét és tragikus sorsát, akik égő fáklaként fejezték ki tiltakozásukat a kommunista rendszer elnyomása ellen: Jan Pallach, 1967. január 16. Prága, Bauer Sándor, 1967. január 20. Budapest, és Moyses Márton, 1970. február 3. Brassó.

Rázmány Csaba unitárius püspök a következő imát mondotta:

A több mint három évtizede történt egyéni tragédia mögött sötét történelmi háttér húzódik. Ha akkor normális lett volna a világ ma nem állnánk itt könnyes szemekkel, az emlékezés fájdalmával siratva egy sokra hivatott fiatal embert, aki ebben a kertben – ahol valamikor a vörösingések elvették Nemecek üveggyöleit – felgyújtotta magát a vörös terror ellen tiltakozva, kezében két nemzeti színű lobogóval. Roppant kínos volt az ügy, ugyanis négy nap leforgása alatt két önégetés történt a békésen épülő szocialista táborban.

Bauer Sándor három napig rengeteget szenvedett égési sebeiben. 17 évet sem élt. Az odahaza tartott házkutatás során megtalált búcsúlevelét elkobozták. Ez volt ben-

ne: „Szeretnék élni, de most szénné égett holttestemre van szüksége a nemzetnek”.

Örök Isten, mennyei édes Atyánk! Bánattól sajgó szívvel, de mélységes hittel imádkozunk tehozád ez emléktábla tövében. Mély gyász és fájdalom járja át egész valónk drága testvérünk, Bauer Sándor elvesztése felett. Bár tudjuk, hogy életünk napjai végesek, és előbb vagy utóbb meg kell álljunk előtted a végső elszámolásra, de amikor az önkény az ember ember általi leigázásának és megalázásának eredményeként kell megtapasztaljuk a halált, és azt egy ifjú emberen, akkor belénk döbben a mélységes fájdalom és elkeseredés.

Bauer Sándor tette méltó a legerősebb jellemű emberekéhez és ugyanolyan értékkel bír, mint a Jan Palaché vagy a Moyses Mártoné, akik ugyanazon cél érdekében áldozták fel ifjú életüket.

E drága gyermeknek a hit volt az élet értelme és beteljesülése, amikor 1969. január 20-án már nem dübörögtek a hernyótalpas járművek Budapest utcáin, amik ellen Molotov koktéllal lehetett volna harcolni. Abban az időben sokkal alattomosabb ellenféllel kellett felvenni a harcot: a megalkuvás, a gerinctelenség, a lapulás, a megfélemlítés csendjével, ami ellenében önmaga vált égő fáklává, hogy lobogásával oszlassa el a zsarnokság bizakodását: de áldozatát nem önmagáért, hanem a nemzet érdekében, értünk mai emberekért hozta. Szárnyaló lelkének adj örök boldogságot, szereteteinek vigasztaló dást, nekünk örömteli megemlékezést.

Emléke legyen örökre áldott!

In memoriam

IMREH ISTVÁN

Sepsiszentkirály, 1919. szeptember 12. – Kolozsvár, 2003. január 31.

A két földrajzi pont és a két dátum közé feszül a 20. század egyik legnagyobb historikusának életpályája, életműve. A magyar és az európai történetkutatás számára korábban alig ismert, új világot fedezett fel; a feudalizmusban született, s szívesen tovább élő helyi autonómiák sajátos életét, történetét tárta fel és elemezte. Munkássága nyomán ma jobban ismerjük, helyesebben értelmezhetjük a magyarság és a székelység belső fejlődését, társadalomtörténetük összefüggéseit.

Szabó Árpád püspök úr házsongárdi szolgálataival 2003. február 4-én nagy részvétellel búcsúzott tőle a romániai, az erdélyi és a magyar tudomány és közélet.

Tudományos, emberi fejlődését a harmincas évek elején a kolozsvári Unitárius Kollégium, Gimnázium alapozta meg, ahol serdülő korában kitűnt különleges rajzi, festői tehetségével. A szülői akarat a brassói kereskedelmibe kényszerítette, hogy a művészet bizonytalan világától megmentse. Így néhány évig a megélhetésért keményen küzdő székely család számára biztos jövőt ígérve kereskedelmi tisztviselőként tevékenykedett.

Az 1940 októberében kapuit újra megnyitó kolozsvári Ferencz József Tudományegyetem közgazdász hallgatója lett, de egyetemi tanulmányai alatt, Kelemen Lajos vezetése mellett, már elsajátítja a levéltári kutatást és a történeti források elemzését. Erdély korabeli viszonyait hitelesen, tudományos alaposággal feltáró falukutatók aktív résztvevőjeként is tevékenykedett. Erdély tudományos életének vezetői korán felismerték tehetségét. 1943-tól részt vett az Erdélyi Tudományos Intézet életében, ösztöndíjas kutatótól igazgatóig felelős posztokon végezte vizsgálatait, szerző munkáját.

1945. október 24-től a Bolyai Tudományegyetem tanársegédévé is, majd 1948 december 12-én előadó tanárává nevezték ki. Tanított a jogi és közgazdasági valamint a történettudományi karon. Történész nemzedékek sorát készítette fel a két kolozsvári egyetem hatalmi úton elrendelt egyesítése után is, 1983-ban bekövetkezett nyugdíjazásáig. Egyik vezetője volt a Mátyás király szülőházában működő MórícZ Zsigmond Kollégiumnak, amely a Bolyai Tudományegyetem diákjainak igyekezett otthont és nevelést biztosítani.

Tanári munkája mellett a Román Tudományos Akadémia kolozsvári Történeti Intézetének főkutatója volt 1949-től. Az intézmény önállósága megszüntetéséig az Erdélyi Múzeum Egyesület Történeti Levéltárát is vezette 1950 és 1953 között.

Munkássága Erdély történetének 1550 és 1850 közötti periódusát új alapokra helyezte azzal, hogy új forrásokat tárt fel és azokat a gazdaságtudományi és történeti statisztikai iskolázottságával elemezte, történeti-néprajzi összefüggésekbe állította.

A modern európai társadalomtörténet számára megkerülhetetlenek az autonóm közösségi életéről írt tanulmányai, forráskötetei. (*Székely falutörvények*, Kolozsvár 1947, *A rendhagyó székely falu*, Bukarest 1973, *A törvényhozó székely falu*, Bukarest 1983.) E könyvei a történettudomány mellett nélkülözhetetlenek jogtörténetben, jogszociológiában és a történeti néprajzban. A mádэфalvi veszedelem 1764-ből való tanúkihallgatási jegyzőkönyvét „*Látom az életem nem igen gyönyörű*” címmel Bukarestben tette közzé 1994-ben. Elemző

tanulmányai sorát *Erdélyi eleink emlékezete* (1550–1850) Kolozsvár–Budapest közös kiadásában 1999-ben zárta.

Új szemléletre, új módszerekre, új forrásanyagokra alapozó műveit mind a történettudomány, mind a néprajz elismerte. A Magyar Néprajzi Társaság 1977-ben választotta tiszteletbeli tagjává. A Román Tudományos Akadémia Nicolae Balcescudíjjal jutalmazta *Erdélyi hétköznapok (1750–1850)* című munkájáért. A Magyar Tudományos Akadémia 1990-ben választotta külső tagjává. A Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem díszdoktorává avatta 1995-ben. Az Erdélyi Múzeum Egyesület tiszteletbeli tagjává fogadta és Gróf Mikó Imre Alapítvány „Entz Géza” díjjal tüntette ki 1998-ban. Az EME kiadásában *Emlékkönyv Imreh István születésének nyolcvanadik évfordulójára* című kötettel tisztelték meg polgártársai (Kolozsvár, 1999).

Munkásságának különös aktualitást, jelentőséget biztosít, hogy a feudalizmus óta szívósan élő helyi autonómiák történetének kutatása során a hazai történettudományban először mutatta be a história környezetgazdasági, ökológiai alapkérdéseit. Nem feledkezhetünk meg példás emberségéről, tisztességéről!

Minél inkább szerteoszlottak a II. világháború utáni gazdasági, társadalmi, kulturális és közéleti illúziók, egyre elmélyültebben, egyre odaadóbban szolgálta Erdély népének történetét. Közel másfél évtizeden át küzdött a szervezetét megtámadó gyilkos kórral. Romló egészségével dacolva szinte élete utolsó hónapjait kutatta Erdély és a székelység múltját. Hagyatéka, öröksége európai érték, a francia Annales iskola nagy alkotóival vetekszik, noha mindig sanyarú viszonyok és béklyózó kötöttségek között erős elzárttságban dolgozott.

Dr. R. Filep Antal

KERESZTÉNYSÉG ÉS KULTÚRA

Újévi imádság

Örökkévaló Istenünk, mennyei édes Atyánk!

*Ismét lepergett egy évünk, s esztendőnk végén, új évünk kezdetén szorongó szívvel,
mégis reménységgel, lélekben hozzád emelkedünk.*

*„Egy esztendő teelőtted annyi sem, mint egy szempillantásnyi idő”,
de a mi rövid bölcső és sír közé rekesztett életünknek mégis jókora darabja.*

Lelkünkre nehezednek a múlandóság árnyékai;

*Érezzük, hogy olyanok vagyunk, mint a viruló fű, mely estére elszárad.
Ezért megnyugtató tudnunk azt, hogy a múltó idők, és a múltó világon túl,
Te örökkévaló vagy!*

*Köszönjük Neked, hogy számunkra megengedted a tovatúnt Ó esztendőt is megélnünk,
végéhez jutnunk, és az Újnak küszöbére lépünk.*

*Bizony sokan voltunk, akikkel együtt indultunk az újév kezdetén,
s most már csendesen alusszák álmaikat odakünn a hóborította hantok alatt.*

*Mi pedig reménységgel indulhatunk tovább Veled az újesztendőben,
tudván azt, hogy csupán jótetszésedből, kegyelmedből adtál napjainkhoz újabb napokat
a Hozzád térésre.*

*Köszönjük, hogy az elmúlt esztendőben is gondot viseltél ránk,
kirendelted naponkénti kenyerünket,
megtartottad egészségünket, növelted erőnket, hogy munkánkat végezhessük.*

*Köszönjük, hogy lelkünknek ünnepnapokat is szereztél,
és az úrvacsora közösségében részesülhettünk.*

*Köszönjük, hogy anyaszentegyházadban helyet adtál
a mi gyülekezeteink számára is.*

*Engedd meg, hogy az új esztendőben is hozzád meneküljünk, ha bánt a világ,
ha kísértések vagy félelmek ostromolnak.*

*Kérünk légy szüleinkkel, testvéreinkkel, életünk párjával és gyermekeinkkel,
közeli és távoli szeretteinkkel.*

*Légy azokkal is, akik elnyomatásban, szükségben, hajléktalanságban élnek.
Tekints rájuk, hiszen ők is a Te gyermekeid Urunk, Istenünk.*

*Légy minden jóakarató emberrel a világ kerekén,
és áldd meg az eredménnyel és becsülettel végzett munkát.*

*Kérünk, őrizd meg véstől hányatott sorsú, tengernyi gonddal küzdő népünket,
nemzetünk elszakított vagy távolba sodródott közösségeit.*

*Ne hagyd, hogy újabb balszerencse érjen, ellenség sújtson, belső viszály emésszen.
Ne hagyj elvesznünk!*

*Áldd meg Isten a magyart bőven kegyelmeddel, jókedvvel, bőséggel.
Hozz rá vig esztendőt. Hozd el békecségedet!*

Kászoni József

A Tavasz Kórus Sepsiszentgyörgyön

A Tavasz Kórusnak több éves jó kapcsolata van a Budapesti Unitárius Egyházközséggel és Kászoni József lelkész úrral. Az ő javaslatára kapott meghívást a kórus Sepsiszentgyörgyre. Az ottani Unitárius Egyházközség Kovács István lelkész vezetésével Egyházi és Világi Kórustalálkozót szervezett 2002. november 16-án. A Tavasz Kórus boldogan vette a meghívást és 36 gyerekekkel, valamint hat felnőttel egy hetet töltött Erdélyben. A szíves vendéglátásról, a kialakult baráti kapcsolatokról, a gyönyörű tájakról és a sok csodálatos élményről így számolnak be a gyerekek:

1-2. nap

2002 novemberében Erdélybe látogatunk. Az első nap, **Kolozsvár**ra érkezünk. A késői érkezés, és a sötétedés ellenére, még aznap este megtekintettük, amit még lehetett: Mátyás király és Bocskai István szülőházát, Kolozsvár főterét, A Szt. Mihály templomot és a 100 éves Mátyás szobrot, ami Fadrusz János alkotása.

A városnézés után, a **Brassai Sámuel Unitárius Teológiai Líceum** tanulóihoz beosztottak minket. A családoznál megvacsorázva töltöttünk el egy estét. Kelle-

mes élményekkel, barátságokat kötve távoztunk Kolozsvárról.

Másnap utunk **Segesvárra** vezetett, ahol elsétáltunk az Óratoronyhoz, a **Dracula házhoz**, a **Szarvas házhoz**, a **Diáklépcsőhöz** (ahol 172 lépcsőfokot küzdöttünk le), végül a **Vártemplom**ot tekintettük meg. Majd **Fehéregyházán** az 1848-49-es hősi emlékműnél és a **Petőfi**-szobornál elénekelve a Himnuszot fejeztük ki tiszteletünket az elhunyt hősök és a költő előtt.

Ezután a Petőfi emléktárgyaiból berendezett múzeumot jártuk végig. (ahol a

költő életéről készült dokumentumfilmet néztük meg).

Este megérkeztünk az elkövetkezendő ötnapi szálláshelyünkre, **Sepsiszentgyörgyre**.

Ezután elszállásoltak minket. Beszélgetéseink folyamán kiderült, hogy mennyire erős az ottani emberek magyarságtudata, az „**anyaország**” imádata és a haza szeretete.

Ezúton köszönjük a lehetőséget mindenkinek, hogy eljuthattunk erre a szép helyre, mely mély nyomokat hagyott bennünk, és reméljük, hogy máskor is lesz ilyen élményben részünk.

Szalay Márton 8. z

3. nap

Utunk harmadik napja is nagyon élménydúsán telt. Először **Zágonba** látogattunk, ahol Mikés Kelemen született. Itt megnéztük a Mikes –emlékházat és egy gyönyörű előadást hallhattunk életéről, munkásságáról és megcsodálhattuk a kertben álló tölgyből kifaragott szobrot is, mely abból a fából készült, ami alatt egykor Mikés Kelemen üldögélt. Szintén ebben az emlékházban láttuk a Kiss Mányi emlékszobát, ahol híres színésznőről tudhattunk meg többet.

Ezek után tovább indultunk **Csoma-kőrös** felé, ami Kőrösi Csoma Sándor szülőfaluja. Láthattuk azt a gyönyörű templomot is, amelyben megkeresztelték. Ezután benéztünk a Kőrösi Csoma Sándor emlékházba, ahol nagy utazónk élete képekben elevenedett meg a számunkra. Majd **Kovásznára** látogattunk el, ahol a kórus tagjai megkóstolhatták a borvizet. Itt áll az a híres székelykapu is, amelyet szinte mindenki lefényképezett közülünk. A város nevezetessége még a „**Pokolsár**” ami valójában iszapból áll, és folyamatosan bugyog a vulkáni erők hatása miatt.

Kézdivásárhelyre is eljutottunk, ahol megcsodáltuk a főteret Gábor Áron szobrával, majd megnéztük azt a múzeumot is, ahol sok céh mesterségét ismerhettük meg közelebbről. Szintén itt láttuk azt a 250 db népviseletbe öltöztetett babát, amik mindenkinek különleges élményt nyújtottak. Utunk **Alsócsernáton** folytatódott, ahol megtekintettük a Haszmann Pál Néprajzi Múzeumot, és magától Haszmann Páltól hallottunk egy nagyszzerű előadást a kopjafák titkairól. Gyönyörű, 200 évesnél is öregebb székely házakat láttunk az ottani skanzenben. Az alagsorban megcsodálhattuk a kályhagyűjteményt, míg az udvaron régi földművelő gépekkel és kocsikkal találkoztunk.

Búcsúzóul elénekelhettük a Székely Himnuszt, és tele élményekkel értünk haza vendégfogadó családjainkhoz, erről a fásasztó de annál tartalmasabb napról.

Sas Gabriella 8. z

4. nap

Gyors reggeli a vendéglátó családoknál, majd találkozás a megbeszélthelyen, és indulás a busszal. Így indult ez a nap, melynek első állomása a **Törösvári hágó** volt. Idegenvezetőnk Balázs Antal tanár úr volt, akitől sok érdekes dolgot tudtunk meg. Ahogy haladtunk a hágó felé a serpentineken, egyre nagyobb csodálattal figyeltük az élénk táruló fantasztikus látványt. Körülöttünk a havas csúcsok gyönyörű látványt nyújtottak. A zöldellő völgyekben állatok legelészték, és békés kis hegyi falucskák terültek el. A Törösvári hágón megállt a busz, hogy kiszállhassunk, és egy nagyot szippanthassunk a friss hegyi levegőből. A nap szikrázóan sütött, így teljes szépségében csodálhattuk meg a Kárpátok havas csúcsait. Néhány fénykép készítése után már indultunk is Brassóba. Közben figyelhettük a régi várakat, és meg is ebédeltünk Brassó-Pojáján. **Brassóban** megtekinthettük a híres **Fekete templomot**, ahol meghallgathattunk egy előadást, és megtekinthettük a különleges szőnyeggyűjteményt. Nekem legjobban a Fekete Madonna tetszett, melynek a tűzvész következtében megfeketedett a ruhája. Utána utunk, a **Prázmári erődtemplomba** vezetett, amit sajnos nem nézhettünk meg belülről, csak körbejárhattuk a robusztus építményt. Itt a falba épített kamrák tetszettek, amiket falépcsős körfolyosók kötöttek a számozott ajtókhöz. A nap befejezése képpen megkoszorúztuk a Fekete-ügy hídjánál található **Gábor Áron emlékművét**, és természetesen elénekeljük a Himnuszt.

Sztrinkó Réka 8. z

5. nap

Reggel korán kellett mennünk a templomba, mert ott közösen beénekelünk.

A mi „Tavaszi” Kórusunk negyedik szereplőként mutatkozott be Prinz Egonné vezényletével. A műveket Küronya Veronika (volt tanítvány, ma zenetanár) kísérte zongorán. Mondanom sem kell, óriási sikert arattunk. Kórusunkat meleg szeretettel, kedves szavakkal köszöntötték, s a templomban is érezhetővé vált, hogy a Tavasz Kórus igazi tavaszt hozott Erdélybe. Nem csak az időjárásban volt észrevehető a változás, hanem az emberek szíve is átmelegedett a tiszta, csengő gyermekhangok hallatán. Lelkesen tapsolt Nagy Ferenc, a Seprődi János Kóruszövetség elnöke is.

Egy 200 éves székely ház tölgyfa mesztergerendájából faragott kopjafával ajándékoztak meg bennünket és rajta egy díszszalaggal. Mi különféle hazai ajándékokat adtunk nekik. Miután vége lett a délelőtti szereplésnek, az összes kórus átment egy közeli iskolába ebédelni. Találkozhattunk a kolozsvári gyerekekkel, akik, ott fogadtak minket, és újabb emberekkel ismerkedhettünk meg. Délután négy órától folytatódott a kórustalálkozó.

Nagyon tetszettek nekünk az ottani kórusok, mert teljesen más stílusban énekeltek mint mi! Miután mindenki szerepelt szabad program volt. Mi sétálni mentünk a családokkal, majd találkoztunk a többiekkel. Sokat meséltek az ottani szokásokról és nekünk szokatlan szavakról. Végül befejeződött a nap és fáradtan, teli új élményekkel tértünk aludni. Mindenki izgatottan várta, vajon mit rejt a következő nap!

Bórvári Fanni 8. z

6. nap

Az utolsó itt töltött nap reggelén fél 10-kor találkoztunk a Belvárosi Református templomban. Szokásunkhoz híven beénekelünk, részt vettünk az istentiszteleten, majd koncertet adtunk a templomban. A nagy sikerű koncertet vastappsal jutalmazta a templom 500 fős közönsége. Később narancslével és kaláccsal kínáltak minket.

Délben a fogadó családok tagjaival közösen megkoszorúztuk az 1848-as forradalom és szabadságharc tiszteletére állított emlékművet. Együtt énekeltek a Kossuth-nótákat és a Magyar Himnuszt.

A délután folyamán a családok elvittek bennünket megnézni a városukat, és annak nevezetességeit. Sokat meséltek a lakóhelyükről, szokásaikról, és hogy hogyan élnek itt az emberek. Este, amikor együtt sétáltunk a parkban, láttuk, hogy mécseseket raktak a koszorúnk mellé.

Várszegi Éva 8. z

A gyerekek valós élményeken alapuló beszámolóival hűen tükrözik azt a testvéri kapcsolatot, ami kialakult az „anyaországi” és az erdélyi magyarok között. Mindnyájunk emlékezetében felejthetetlen marad ez az út. Úgy gondoljuk, hogy a vendéglátókban is ilyen érzéseket hagyunk. Ez az Erdélyben töltött hét nem csak egy kórusút volt, hanem annál sokkal több, egy erős testvéri kapcsolat kialakulása.

Koszorúkkal, a Magyar és a Székely Himnusszal mentünk **Erdélybe**. Koszorúztunk **Fehéregyházán**, a múzeumkertben, **Kökösön**, a Gábor Áron emlékműnél és **Sepsiszentgyörgyön**, az 1848–49-es emlékműnél. Ez utóbbi azért marad a legemlékezetesebb, mert a déli koszorúzást követő estén az emlékmű talapzatán lévő égő gyertyák és elégett gyertyacsonkok mutatták, hogy az ottani magyarok csatlakoztak a mi megemlékezésünkhöz.

Nem fejezhetjük be másként ezt a visszaemlékezést, csakis úgy, hogy szívből köszönjük Kovács István lelkész úr áldozatos munkáját, gondoskodó szervezését.

Köszönjük mindazok munkáját, akik ezért a kapcsolatért tevékenykedtek. Ugyancsak köszönjük a Kriza János Kórustól a meghívást, és ezúton is szeretettel meghívjuk és Budapestre várjuk a kórus tagjait.

Prinz Egonné
karnagy

Tóth-Máté Miklós: Miként a csillagok

Négy református történelmi kisregény egy kötetben (570 old.), Alföldi Nyomda RT Méliusz műhelye, Debrecen, 2001.

„Tanulságos, jó olvasmányul” kínálja alulírottak baráti szívével, szeretettel a szerző. Kocsord, 2002. 10. 12.

Egy hónap elteltével, Dávid Ferenc halálának 423. évfordulóján alulírott a szerző ajánlását továbbadja az Unitárius Élet olvasóinak, megtudva személyes benyomásait.

Bevezetőben a szerző csillagfényt vetít könyve címére a Dániel 12. rész 3. versével: „Az értelmesek pedig fénylenek ... miként a csillagok, örökkön örökké.” – Nekünk szól. Mi, unitáriusok szeretjük az értelem világosságában vizsgálni történelmünket és a lélek dolgait, amihez a józanságot hívjuk idegenvezetőnek. A csillagok pedig józanul fénylenek.

Három önként választott reformációkori személyiség mellett egyháza kívánságára ír regényt Rákóczi bizalmasáról, a budapesti Ráday Kollégium bővítésének tiszteletére. Az így összeálló négyesfogat pedig a debreceni Alföldi Nyomda fennállásának 440. évfordulójára lát napvilágot.

A fent említett ajánlás nekem, mint unitáriusnak szól, előrebocsátva, hogy az értelem csillagvilágában józanul ír Dávid Ferencről és Arany Tamásról. Való igaz is, hogy ebben nem marad el Sütő András mögött, aki hasonló megvilágításban ír Szervét Mihályról Csillag a máglyán cím alatt. És Kálvinnról, Méliuszról, Károlyiról, akik keménységét Sütővel együtt Tóth-Máté Miklós a történelmi szükségszerűséggel magyarázza. Dávid Ferencék dogma- és Szentháromság-ellenességét szerzőnk nem maga ítéli meg. Ezt szereplőire hárítja át. A mi részünkről ennél is méltánylandóbb, hogy unitárius szereplőitől nem tagadja meg a pozitív vonásokat, valamint főhősei ábrázolásában is a tényyszerűséget követi.

lásában is a tényyszerűséget követi.

Méliusz püspök élete a Dávid Ferencsel való szembesülések nélkül nem lehetne teljes. A református tanok meghonosodásában az unitarizmussal való ütközés egy igen jelentős fejezet. Ennek rendjén a szerző élethű képet ad Méliusz indulatosságáról és Dávid Ferenc béketűréséről. A magyarázatot Méliusz szájába adja, aki szerint Dávidék higgadságát a fejedelmi védnökség teszi lehetővé. Tudomásunk szerint a fejedelmi tekintély az ellenféltől is önmérsékletet várt el.

A Károlyi (Radics) Gáspár életéről szóló regény is felőleli hőse egész életét szolgálata kezdetétől gönci prédikátorságának és életének végéig, kiemelve belőle a teljes Szentírás magyarra fordítását és kinyomtatását Vizsolyban. Tudomásunk szerint Heltai Gáspár is megbirkózott ezzel. (Összehasonlítást a két fordítás között nem ismerünk.) Csak nem egyben, hanem részenként adta ki saját nyomdájában. Így nem az övé, hanem Károlyi fordítása terjedt el. Érdekesség, hogy Károlyi szerb, míg Heltai német származású. De mindketten, mint sok más hasonló nagy nyelvművelő, irodalmunkat a legnagyobb értékekkel gyarapította. Tóth-Máté Miklós is kellő figyelmet szentel regényeiben Heltai Fabuláinak, valamint unitárius hitének.

A kötet harmadik regénye a zsoldárfordító Szenczi Molnár Albertről szól. Életét gyermekkorától kezdve mutatja be heidelbergi fogságától való szabadulásáig. A fejezetek élén zsoldárcímek állnak, mindnyájunk ajkán élő szent énekek. Megismerünk egy óriás talentumot, mely egy óriás fáradozásával hozza meg gyümölcseit. Egy hányatott életet és egy nyugtalan személyiséget, mely ihletett írói tolmácsolás útján válik irodalmunk nagy csillagából közeli ismerősünké.

Itt teszünk említést arról, hogy ugyancsak az isteni ihletés

vezette el Csányi Ottó mátészalkai karnagy barátunkat, az unitárius ének szerelmesét a kolozsvári Házsongárd labirintusában Szenczi sírjához. Énekeivel együtt így róhatta le ott zsoldáros kegyeletét.

A szerző református lelkes család sarja, a debreceni teológia professzora. Művét református híveknek szánja hitelesítő olvasmány gyanánt. De érzékletesen hű karképet is ad, amit minden magyarnak ismernie kell. A bemutatott kort a legapróbb részletekig ismeri. Csak ennyit tesz hozzá, amennyi a száraz adatok életreklítéséhez elengedhetetlen. Így találkozunk a kötet negyedik regényének tárgyával, Ráday Pál személyiségével, II. Rákóczi Ferenc titkárával. Hősének naplójegyzetei ehhez kitűnő forrásként szolgálnak. A legilletékesebb szem látásával kapunk átfogó képet a kuruc szabadságharcról. A magyar dicsőség emelkedett örömeivel éli bele magát az olvasó a kuruc diadalokba, és a kudarc utáni állapotot a túléléshez szolgáló példaként fogja fel. A történelemben és példamutató szereplőiben felfedezzük önmagunkat, a jelent. Megtanuljuk, hogy soha sincs legyőzve az, aki ősei örökségét nem adja fel. És el.

A bemutatott művek elévülhetetlen érdemei közé soroljuk tömörségüket. Egy-két napi olvasmány (és 2500 Ft kiadás) árán másfél évszázadot ismerünk meg történelmünkől. Amin kívül a remek írói véna, a korhűségében is ékes nyelvezet, a jó magyar humor és bűbajos szerelmi történetek a könyvet a szórakozva tanító, legérdekebb olvasmányok közé emelik.

A mindenünnen áradó tömegszórakoztatás kiábrándító buldózerhadjáratában felüdülésként adhatjuk tovább olvasóinknak a szerző fennebb említett ajánlását, remélve, hogy az ő nevében is kérhetjük híveink szíves elnézését a meggyőződésünkkel ütköző hitvallási másraszabottság miatt.

Nyil Mózes

Unitárius portrék

Dr. Csíki Gábor

Emlékek összeállítása Édesapánk, dr. Csíki Gábor tartalmás, küzdelmes és hála Istennek hosszú életének epizódjairól, melyeket Ő maga vetett papírra 92 éves korában, és még a mai napig szóban, apró emlékképekben tovább mesél.

A leírt és elmesélt történetekből került összeállításra ez a kis élet-részlet, melyből erősen érezhető a Jó Istenben vetett erős, megrendíthetetlen hite.

1909. június hó 1-én, pünkösd napján születtem Székelykeresztúron, Erdélyben, a Csíki és Patakfalvi család második gyermekeként. A családban négy fiú és két leánygyermek született.

Régi tanítóm a Keresztúri iskolából, mikor 6-os voltam – Deák Ferencnek hívták –, jó és szigorú tanító volt, nekem elmesélte, hogy dédapám, Csíki Áron unitárius pap, nagy Kosuth párti magyar ember volt. Egy könyvet, a „Mi Ernyeiek” címűt említette, melyben benne volt, hogy 1850–51 körül Udvarhelyszék, Háromszék, Marosszék és környékéről az osztrákokat kiverték, és ennek a mozgalomnak egyik részvevője a dédapám volt. A felesége, Mosovszki Klára a lengyel származású gróf Mosovszki családból származott. A gróf Mosovszki az antitrinitárius mozgalom egyik szervezője volt. Az unitárius vallást akarta elterjeszteni Lengyelországban. A katolikus Lengyelországban ez neki nem sikerült. Vagyona nagy részével Erdélybe menekült nagy számú híveivel együtt, pld. a Nanovszky család, Karlfuszky család stb., ezek mind jó magyarok lettek. Nagyjátára és Szárazajtára telepedtek le mind ahányan jöttek. Itt tekintélyes volt a székely lófó című Csíki család, akikkel összekeveredtek, összeházasodtak. Végül is a Marosszéki nemzeti Koronka család is szép szereplője lett a szerény és egyszerű Csíki és Patakfalvi családnak.

Minden úrvacsoraosztással egybekötött ünnepünk másodnapján a lelkészi család tagjai szeretettel látott vendégek Dr. Csíki Gábornál, aki évek óta Dunafüreden lakik, abban az utcában, ahol az egyházi ingatlan is található, és már egy-magában ez a tudat is mennyi örömet jelent az egyházát mindvégig rajongással szeretett idős egyháztagunknak. A nagyon sokak által szeretett Gábor bácsi évtizedeken keresztül lakott Budapesten, az István utcában hűséges feleségével annak haláláig. Ezt követően került Százhalombattára. Nem egyedül, nem remeteségben tartózkodik itt, hanem jó pár esztendeje vele együtt van testvére, Zsuzsa néni is, aki – bár ő maga is legyengült egészségi állapotban van – mégis nagy gondját viseli testvérbátyjának.

Mindketten életigenlő emberek, akiket jól ismernek már a szomszédok is, hiszen mindkethez van egy kedves szavuk, egy mosolyuk, amit ingyen osztogatnak azok részére, akik őket meglátogatják, akik kerítésük előtt elhaladnak. Arcukon és tekintetükben ott van kilenc évtized terhének nyomása ellenére is mindaz, ami vallásukból ered, és amit legkifejezőbbben unitárius optimizmusnak lehet megfogalmazni. Ezt megélik életük minden napjában. Erről győződhetett meg alulírott is, amikor utójára karácsony ünnepének másodnapján meglátogatta, felesége kíséretében, Gábor bácsit és Zsuzsa nénit az úrvacsora ajándékában, örömeiben részesítve őket. Népes volt a takaros, szépen rendben tartott hajlék, hiszen mindketten gyermekeik szeretetének ölelésében voltak jelen az idős szülőkkel, akiket nem csak ünnepnapokon, hanem sűrű rendszerességgel látogatnak. Itt született meg az ötlet, hogy Gábor bácsi lányai „beszervezésével” meglepetést szerzünk Gábor bácsinak az új évünkben megjelenő Unitárius Élet első számában, az „unitárius portré”-ban közölve tanulságos életének nevezetesebb eseményeit. Ez alkalomból azt kívánjuk részére, hogy a jó Isten, aki annyi viszontagság után is mindvégig gondviselésével mellett állt, tartsa meg közöttünk őt, őket szereteteinek örömére és sokunk boldogságára.

K. K. J.

dolgoztam úgy, hogy én is megkapjam a heti 100 leit, melyet takarékos, mindenről gondoskodó Nagymamának adtam, mert szerettem Apómat és Édesmámámat nagyon.

Annak idején, 1928. szeptember végén, amikor Segesváron és a Szászfaluban befejeztük az építő munkát kiváltottam az útlevelet és szándékom szerint elindultam Amerikába szerencsét próbálni, de csak Pestig jutottam. Unokatestvéreim voltak még Kanadában és Argentínában is. Írták onnan Pestre, hogy egyelőre ne menjek, mert gazdasági világválság van.

Megemlíteném felmenő rokonunkat Koronka Józsefet, aki 50 esztendeig volt vezetője a Székelykeresztúri Unitárius Kollégiumnak. (Két vagy három évvel ezelőtti unitárius naptáron szerepelt.)

Én 18 éves koromban eljöttem, és a családról még nem igen tudtam sokat. Később sok mindent elmondott nagybátyám, dr. Csíki Gábor a Hőgyes Endre utcai Misszióház és templom lelkésze, későbbi unitárius püspök, valamint Józan Miklós torockói születésű pesti unitárius püspök is, akit én nagyra becsültem. Alkalmasnak talált, hogy másodéves egyetemista koromban engem presbiternek ajánljon. Én mindig szerettem templomba járni, de már nem tudok semmi rész venni, mert megöregedtem, eltelt az idő.

Tanulmányaimat Székelykeresztúron kezdtem, majd 21 évet tanultam. 6 elemi, 8 év gimnázium, 5 év egyetem, és 2 év önkéntes zsoldos katonaság. Patakfalvi Albert, jószágos nagypapám és felesége Rozália nagyanyám, édesmámám zsindeyes házában laktam 8-tól 18 éves koromig Keresztúron, a Gagy patak mellett, ahonnan elindultam volna Amerikába, de csak Pestig jutottam el.

5–6–7-ikes koromban három nyáron egy Bokor Dénes nevű építőmesternél

Amikor hazulról elindultam nem messze Székelykocsárdnál, a vasútállomáson mindenemet ellopták és csomag nélkül érkeztem Pestre a Misszió Házba, a Hőgyes Endre utcai diákothozba, ahol internátus lévén megszálltam. Nagybátyám, dr. Csíki Gábor unitárius püspök segítségével beiratkoztam a Lónyai utcai Református Kollégiumba, ahol év végén sikerült leérettségiznem.

Nyáron ideiglenesen elszegődtem a közeli vidéken egy bakterhez dolgozni mindenfélé, kaszálás, kapálás, szénacsinálás. Jól elláttak, még kis pénzt is kaptam. A széna alatt jól aludtam a nagykutya mellett. A bakter úr azt mondta, hogy maradhatok, és ha jól viselem magamat még bakter is lehetek. Jó állás, mert a bakter búzáját nem veri el a jég.

1929. október 1-én bevonultam önkéntes katonának, ahol jó ellátást kaptunk. Aláírtam több mint két esztendő, zsoldos katonának. Katonáság mellett megengedték hogy tanuljunk, és én így beiratkoztam a kecskeméti jogakadémiára. A katonai szolgálat nehéz volt, de kibírtuk. Kiképeztek harccsapatra, ágyú kezelésére, tankelhárításra, különféle géppuska és lángszóró kezelésre. A kiképzés nehéz és szigorú volt, affélék, amik az akkori háborúkban szükségeltettek. A menetgyakorlat sem volt könnyű, napi 40–50 sőt néha 60 km-t is meg kellett tenni teljes menetöltözetben. Leszerelés után nyaranta többször is behívtak 30–30 napos gyakorlatra. A kemény kiképzésnek is köszönhető, hogy sikerült megmaradnom Isten segítségével, és a háborúból, Don-kanyarból betegen, tetvesen de hazakerültem.

A kecskeméti jogakadémián jogásznak tanultam, a doktorátust Pécsen szereztem meg 1937-ben Krisztics professzornál. Megélhetésemhez a pesti lakások nehéz és veszélyes ciánozásával kerestem meg a pénzt. Ez úgy történt, hogy Németországból hozattam ciánbrikettet, vitriolt, vizet lehetett kapni és volt mosdótálam, amiben gázt csináltam. Elég sokáig úztem ezt a munkát, de jól lehetett vele pénzt keresni. Mindig hálát adtam a Jó Istennek, hogy sikerült ez a veszélyes munka és még pénzt tudtam félretenni.

1933 év januárjától kezdve a budapesti Gázműveknél az órabéres osztályon dolgoztam, majd a doktorátus megszerzése után gázgyári titkár voltam. Egész életemben ennél a gyárnál dolgoztam, s a nyugdíjas korhatáron túl, 47 éves szolgálat után vonultam vissza.

Sajnos úgy hozta a sors, hogy a szerbiai és a Don-kanyari szörnyű háborúkban is részt kellett venni. De a Jó Istenben vetett erős hitem megsegített, és sikerült áttörni Belgorodnál, és bár bete-

gen, legyöngülve 1943 év márciusában itthon voltam.

A szörnyű háborúról később szólok.

28 éves korom körül nősültem meg először, de útjaink elváltak. Amikor másodszor nősültem a 34. életévemet tapostam. Szerencsém volt. Feleségem, Rácz Erzsébet Zsuzsanna okleveles óvónő, akivel 1942. október 11-én házasodtunk meg a lőrinci unitárius templomban. Több mint 50 esztendőig tartó nagy szeretettel állt mellettem mindenben, jóban, rosszban egészen 1994-ben bekövetkezett haláláig.

Leányaim 1944 nyarán és 1945 telén születtek nagy boldogságunkra.

A házasságkötésünket követő pár napon belül vittek ki a frontra. Sokunkat vittek, de keveset hoztak haza. A kegyetlen, háborús időben olcsó volt az élet. Nem is merek rágondolni a Don folyó mentén elesett 120 ezer magyar katonára, akik értelmetlenül estek el.

Elégge megráznak a belém szorult különféle érzések és hangulatok még ennyi év után is. 1942–1943-ban én is ott voltam a –40 fokban, hideg orosz télen, és mindig tapasztalhattuk, hogy a muszkának a ruhája és fegyvere jobb, az élelme, de még a szállása is jobb. Szegény magyar örvendett, ha 1914-beli puskához jutott és időnként kicsi pityókát is kaphatott. Ez sajnos a megmaradt tapasztalata. Ré- szemre a megmaradás isteni gondviselés volt.

Emlékezetes az 1943 januári voronyezsi áttörés. Én pont a Don jegén voltam felfedező járőr-szolgálatban a rajommal. Hogy mi történt, már pontosan nem tudom, csak hallottuk a sok sírást, jajgatást. A század nagy része elesett vagy megsebesült. Elesett a századparancsnok, a konyha a lovakkal együtt. Mi a Don jegén megmaradtunk, és még akik teheték menekültünk a sötétben.

Hirtelen jött a támadás és a mi felszerelésünk hiányos, illetve rossz volt. Szerencsére kezdett sötétedni és reggelre valahogy összeszedtük magunkat. A zászlóalj törzs az aktív tisztekkel elmene- kültek. Már jó világos volt, láttuk, hogy úgy kb. fele forma megmaradt, talán kevesebb. Hozták, illetve jöttek a könnyebb sérültek.

Egyszer csak oldalról megjelent egy tank. Ijed- tünkben bemenekültünk a közeli nagy hárosba (nagy széles cserjés árok), ott lapultunk. Jött a nagy T-34-es, de szerencsére lassan, mert gidres-gödrös cserjés volt az árok. Ki nem mertünk menni, lassan közelgett. (Gondolom berezeltünk mind.) Egy Jónás nevű szakaszvezető (zagyvarekási) szaladt felénk egy tankelhárítóval. Félelmünkben valamelyikünk vállára vette és el-

sütötte a csövet. Német gyártmány volt, láttunk már ilyet. A lövedék talált, és pillanatok alatt megolvastotta a tank oldalát és az felrobbant, így megmenekültünk.

Azután sok minden történt. A mellettünk lévő olasz zászlóalj hamarabb elmenekült, ott hagyva a rengeteg fegyvert, géppuskát, lőszert, golyót, de nem a halottakat! Mindenesetre jól jött a sok holmi. Tudtunk hatásosan védekezni. Ötször kerítettek be, de sikerült áttörni és menekülni. Az utolsó elég messze Belgorodnál történt, két vagy három hétre rá. Közben sok kín és szenvedés. Az ukrán asszonyok adtak krumplit. Menekülés közben sok utcai harcban is részt kellett venni, helyiségek melyekre nagyjából emlékszem: Zsitomir, Kiev, Minszk, Brianszk, Uriv, Kolbinó, Kazacskoje, Osztrogosk, Voronyes, Rosztov, Korotojak.

Belgorodnál nagy baj volt, kezdett úrrá lenni a letargia. Gúlába rakták a puskát megadásra késsen. Valahogy tudomásunkra került, hogy az oroszok lazítanak. Nem akartunk fogságba esni. Nagyon sokan elkezdtünk mozgolódni, én valahogy bekerültem egy munkaszolgálatos századba, és véletlenül találkoztam több gázgyári kollégámmal. Isteni Gondviselés! Sokan összejöttek, mondtam: az éjjelen áttörünk, segítetek hisz egy a sorunk. A fogság egyenlő a halállal! Az áttörés hál Istennek sikerült.

Belgorodba érve meggyűlt a bajunk a németekkel, de a félreértés tisztázása után ezt is megúsztuk. Én már, több más társammal együtt, kezdtem betegeskedni. Szaturinnál sikerült vonatra kerülnöm. Tífuszos voltam. Egy katonaoorvos, rég-ről ismerősöm, az állomáson felismert és föltuszkolt a sebesülteket szállító vonatra. Ott még a mi-eink, a németek tartották magukat.

Nagyon sok sebesült katona volt ott, én a padozaton aludtam, mikor egy idő múlva felkeltettek: kelj fel pajtás, két hely is van. Kérdeztem, hogy hol vannak. Meghaltak és kidobtuk az ablakon, válaszolták. Ennyit ért egy élet akkor. Ezt elfelejteni nem lehet!

A komáromi hadikórházba kerültem, ahol meglátogatott Zsuzsa a feleségem, jó anyósom és kedves sógoraim. Nem ismertek meg, csak a hangomról. Azután Pestre, az Alkotás utcai katonai kórházba kerültem, ahol hosszú hónapokig kezeltek. Végül sok bonyodalom és megpróbáltatás után 1944-ben sikerült leszerelnem, és a munkahelyemen jelentkeztem szolgálattételre. Még akkor javában folyt a háború, a Citadellán a németek lőttek.

1945 májusában vége lett a második világháborúnak.

Abban a bizonytalan világban az ember sok mindent megtesz hogy ismét lábra álljon. Így történt az is, hogy többed magammal Pécsről hordtuk a szenet, hogy Pesten gáz legyen. Itt is sok mindenen mentem keresztül, de Isten segítségével a bajok nagyrészt elkerültek.

Feleségem halála után nem találtam a helyem, hiába gondoskodtak rólam a leányaim, unokáim. Így történt, hogy kedves jó testvérem Csíki Zsuzsanna, aki immár a 89. évét betöltötte, eljött Pestre Székelykeresztúrról, és azóta együtt lakunk Dunafüreden kicsi házban, nagy szeretetben. Gyermekeim, a két leányom és családjuk, az unokaöcsém (húgom fia), az unokáink adják azt a sok szeretetet, gondoskodást, ami sok mindenért kárpótol.

Szülőföldemtől nem szakadtam el, hosszú életem során megadatott, hogy szinte az 55-ös évektől a nyarakat a családommal otthon, Székelykeresztúron tölthetjük. Még nagyobb örömet jelent részünkre, hogy még ilyen idős korunkban is hazamehetünk nyaranta szeretett unokaöcsém jóvoltából.

Végezetül.

Nem akarok szerénytelen lenni, de úgy érzem, hogy amit a sors, de inkább az Élet Adója mindnyájunkra kimért, az Örökkévaló segítségével, a belé vetett erős hitemmel eredményesen megharcoltam, és így jó érzés fog el. Bizonyíték rá hosszú életem.

Kelt 2003 januárjában.

BIZTATÁS FIATAL FENYŐKNEK

Szemközt a bokros oldalon
hetekig szólt a hangos ének:
falusi leányok s legények
dalolva ástak gödröket
sokezer fenyő-csemetének.

Járok a zöld foltok között
s szólok: „Sietve nőjeteek föl,
tövetekre záporokat
kérek a sűrű fellegektől.
Ó, adjatok káprázatot
rege-termő rengetegekről!

Mert nem gyönyörködik szemem
tibennetek nagykorotokban,
ha fürge cinkeraj kutat
magrejtő, barna tobozokban
s növekedő tú-avaron
szaladó szarvas lába dobban.

Szelektől is edződjetek
hóviharok szilaj csatáin.
Fenyvessé sűrűsödjetek,
jövő-rügyes, kicsike fáim.
S ontsatok gyantás jószagot,
ha ott járnak közöttetek
emberré érett unokáim.”

Akik előttünk jártak...

Kelemen Lajos

(1801. október 8–1849. június 6.)

Az unitárius költők sorában ma egy alig ismert költő emlékét elevenítjük fel, a XIX. században élt Kelemen Lajosét.

Az Unitárius Egyházban a Kolozsvárt 1801. október 8-án született Kelemen Lajosról kevesen és keveset tudnak. Ennek oka az, hogy nehéz időben és aránylag rövid ideig élve, képességei kibontakoztatására nem volt sem ideje, sem ereje.

1882-ben a Pesti Hírlap június 8-ai számában, Kazinczy Ferenc gyűjtéséből, egy hazafias szellemű, igen szép vers adatott közre, amelyre Jakab Elek figyelt fel, aki megpróbált utánajárni, hogy ki a vers írója.

Jakab Elek először Simonyi Zsigmond egyetemi tanártól kapott rövid értesítést. Ez mindössze arról tudatta, hogy az említett vers 1861-ben megjelent a „gr. Dessewffy József levelezése Kazinczy Ferencsel” című munka II. k. 122. oldalán. A következő, amit Jakab Elek megtudott, az egy Kelemen Lajostól is aláírt, Aranyosrákosi Székely Sándorhoz írt felszólítás, amelyben P. Horváth Lázár, a Honderű szerkesztője és Kelemen Lajos közösen kéri az akkor még tordai igazgatót, az 1832. évben megindítandó Corina című zsebkönyv dolgozó társának. Mivel Kelemen Lajos névalírása feltűnően hasonlított a szucsági birtokos, Kelemen Benjámin kezeírására, Jakab Elek nála is tudakozódott az ismeretlen Kelemen Lajos felől.

Kelemen Benjámint veje, Szigethy Miklós révén kapcsolatba lépve Bod Péterrel megtudta, hogy Kelemen Lajos a nagyernyei Kelemen családból származott. Apja Zsigmond különködéseiről ismert kir. főkörmányszéki kancellista volt. Fia, a kolozsvári unitárius gimnáziumban tanult. Itt elvégezte a bölcséleti tanfolyamot, majd a kir. Lyceumban jogot is végzett. 1821. szeptember 3-tól a főkörmányszéknél, majd 1836-tól az erdélyi udvari kancellárián dolgozott, de közben nevelő is volt a gr. Pálffy családnál. 1848. április 24-től a magyar kir. vallás és közoktatási minisztériumban, majd a pénzügyminisztériumban, végül a belügyminisztériumban dolgozott. Amikor a szabadságharc forogtagában a minisztérium Pestről Debrecenbe költözött, Kelemen Budán maradt. Ezért a később visszatérő minisztérium a kötelékéből elbocsájtotta. Ezzel az addig már családot alapított Kelemen nagy nyomorúságra jutott. Nyomorától 1849. június 6-án bekövetkezett halála mentette meg.

Ami Kelemen Lajos irodalmi tevékenységéről ismert, az az alábbi. Még kolozsvári diák korában írta „A szabadság” című versét, amely az Erdélyi Múzeumban (1817.) jelent meg. 1821-ben „Hunyadi János”-ról írt költeményét a Széplitteratúrai

Ajándék adta közre. A Kolozsvárt megjelenő Aglája 1831-ben „Angyalok szerelme” című versét, és az Uránia az angol Moortól készült fordítását jelentette meg, de verseiből többet is közölt.

Kelemen írt latin nyelvtant, filozófiai, pszichológiai, logikai és metafizikai tankönyvet, de, mivel kiadásukra nem volt anyagi fedezete, azok kéziratban maradtak.

Kelemen Lajos kora „kiművelt fejei” közé tartozott. Beszélt németül, angolul, franciául és latinul. Sajnos, a korabeli viszonyok, a szabadságharc elbukása, elhibázott politikai lépése nem tette lehetővé költészetének kibontakozását. Bár a kor három tekintélyes magyar írója, Kazinczy Ferenc, Dessewffy József és Döbrentei Gábor az ifjú Kelemenben „a nagy költői szikrát látták fellobbanni” és „a génius által ihletettnek” ítélték s „jeles íróként vártak belőle”, el kellett telnie három évtizednek, hogy újból felismerjék költészetének értékét, és Jakab Eleknek a Századokban megjelent „Kelemen Lajos életének ismertetése” (1882) című tanulmánya nyomán előbukkanjon a feledés homályából.

Kelemen Lajos (1877–1963) erdélyi történelem-tudós egy évszázad múltán, 1960. január 28-ai levelében így ír a költőről: „Szép, tiszta stílusa magasra emeli a Nemzeti Társalkodó minden munkatársa fölé. Félszázad alatt és utána aztán úgy elfeledték ezt a szerencsétlen embert, hogy Ürmössy Lajos pl. az Erdélyi Hírlapirodalom Történetében Kővári Lászlónak tulajdonítja a Nemzeti Társalkodó „K. L.” jegyes cikkeit, holott Kővári akkor még középiskolás tanuló volt, s kiforrott író korában is becsületére válhatott volna Kelemen Lajos ragyogó stílusa.”

Kelemen tragikummal vegyült váltságos életútja jutatta nyomorba. Jakab Elek szerint a pillanatnyi benyomások embere volt, akiből hiányzott a kitartás. Hiányosságai között említi azt is, hogy nem hivatalra termett emberként próbált érvényesülni, holott költői hajlamai révén, az irodalom terén válhatott volna naggyá. Amikor már 14 éves korában írt verséért „nevét hozsanna közt a nemzet elé vitték” – írta Jakab Elek –, „a költői pályát kellett volna választania, mert a nem hivatalra termett ember prózaivá alakul s nem visz fényes szerencsére.”

Ennyit a „költői reménység”-ként indult XIX. században élt Kelemen Lajosról. Ha kevés verssel lépett is az irodalom színpadára, azok minősége révén megérdemli, hogy az unitárius költők sorában – ha röviden is –, de felelevenítsük emlékét.

Kelemen Miklós